

P a š n i k.

Občutki. Posebno rahlo naj učitelj izreja občutke pri učencih. Varuje naj se, da jih ne zatira, pa tudi, da jih preveč ne pospešuje. Pred vsem naj odgojnik pazi na to, da gojenca navadi, da se sam gospodari, da mu je pamet in višja postava vodnica, nikoli pa ne sama občutljivost.

Odgojnik naj ne govori veliko, temuč s svojim modrim ravnanjem naj vadi gojenca tako, da si dobra čutila vterjuje, slaba pa odstranjuje.

Šolske stvari.

Učenci imenujejo in zapisujejo orodje, med drugimi tudi plug ali drevo. Učitelj razlaga o plugu tako le:

Plug je staro, staro kmetijsko orodje. Že Izraelci so orali s plugom, ki je imel čertalo in lemež. Pozneji je bilo to orodje pri kmetijstvo toliko imenitno, da ga je smel imeti in rabiti le tisti, ki si ga je znal sam narediti. Navadni plug ima lemež, čertalo, bradljo in desko. Zboljšani plug je tako imenovani sukavni plug, po katerem ga sedaj narejajo v različnih podobah.

Učenec Janez toži učitelju: Jaz sem lani cepil veliko mladih drevesic, pa se jih je prav malo prijelo, — za kaj li ne? Učitelj: Zdi se mi, da nisi imel dobrih cepičev. Za cepiče jemlji naj raji enoletne mladike, ktere imajo veliko in gosto vkup stojećih očes. Cepiči morajo biti tudi zreli ali godni, to je, ne smejo biti več sim ter tje zeleni, ampak na vseh stranéh lepo rujavi; steržen pa mora biti lepo bel. Ko cepiče odrežeš, jih vtakni na hladnem in senčnatem kraji v perst kake tri ali štiri perste globoko, ali jih deni v klet v vlažen pesek. Če jih pa kam dalje nosiš ali pošiljaš, jih zavij v moker mah in potem še v polimano platno.

Pervi véliki vstanovni zbor učiteljskega društva za Kranjsko.

31. preteč m. ob 9. uri dopoldne, v 2. sobi III. razreda c. k. normalke obhajal se je prvi, veliki vstanovni zbor učiteljskega društva za Kranjsko, h kateremu se je zbralo 40 tukajšnjih in vnanjih udov.

Pervosednik začasnega odbora, A. Praprotnik, spregovoril nekako tako le:

Častiti gospodje, verli bratje in tovarši!

Zbrali smo se danes, da bi vložili vkladni kamen poslopju, kateri bode svoje verste prvo v naši domovini. Beseda „prvo“ „pervikrat“ mi udarja vselej nekako čudno, tožno-milo na serce.

Pervikrat smo zborovali kranjski učitelji pretečeno jesen, in pervikrat se snidemo danes, da bi vstanovili prvo učiteljsko društvo za Kranjsko. Ravno nam je osoda v tem kraji odločila važno začetno delo pri šolstvu in svojem stanu. Kamorkoli se oziram po naši širni Avstriji, povsod v naj višjih in nižjih krogih se sedaj mnogo pečá z vprašanjem, kako bi se ljudske šole bolje vredile in svojemu namenu bolje vstrežale. Sedaj, bratje, gre za našo reč, sedaj se moramo gibati tudi mi, kot zvedenci v domači hiši!

Naši sobratje v sosednjih in daljnih deželah imajo že davno lepo vredjena učiteljska društva, in nam kličejo: „Ne obotavljajte se! Ganite se vendar za svojo lastno reč“!

Tudi mi tedaj vstanovimo društvo, ki bode stalo za pravice in blagor ljudske šola na Kranjskem!

Pa morda kdo reče: Sej bode sedaj nova šolska postava skerbela za šole in učitelje, čemu so še učiteljska društva? Temu odgovorim: Nova šolska postava, kakor jo do sedaj poznamo, nam kaže, kdo bode od sedaj učitelju zapovedoval, a kdo in kako ga bode o prihodnje plačeval, tega še ne določuje. V tej reči nam bode še treba vedno terkati, akoravno nam slavna vlada pravično roko podaja.

Pa ne le za zboljšanje materijalnega stanu učiteljem ima skerbeti naše učiteljsko društvo, temuč reševati mora še lepšo, višjo in zlahtnejšo nalogo. Tu v društvu moramo eden drugemu svetovati in edeu drugega podučevati in tako z združeno močjo delati za blagor naše mladine, za srečo družine, za blaženost domovine, cerkve in deržave.

V dokaz, da nam ljudskim učiteljem slavna vlada roko podaja, kaže pismo, katero je zač. odbor našega društva dobil za pirhe kot odpis ali odlok na sklepe prvega splošnega zbora ljudskih učiteljev na Kranjskem. To pismo, katero je v marsikakem oziru pravo hladilo kranjskim učiteljem, se tako le glasi:

G. zapisnikar Fr. Gerkman bere:

(Št. 1690.) Sklepe prvega občnega zbora ljudskih učiteljev na Kranjskem, ki jih je odbor 25. oktobra preteč. l. tu sim podal, je vlada slavnemu c. k. ministerstvu za bogočastje in šolstvo predložila s poročilom in s pristavkom, da je dovolila vstanoviti učiteljsko društvo za Kranjsko, katero ima namen, da bode skerbelo za duševni in materijalni napredek ljudskih učiteljev in da bode

vsestransko pospeševalo ljudsko šolstvo. Slavno ministerstvo za bogočastje in šolstvo je s ukazom 25. preteč. m. s št. 11458 tū sim naznanilo, da to lepo in brez dvombe tudi nadepolno početje kranjskih ljudskih učiteljev dovoljno zaznamova in ob enem to le omenja:

„Kar zadeva prošnje, da bi se v ljudski šoli zopet dovolila šolska darila, se od določbe tukajšnjega ukaza 16. aprila l. 1868. s št. 2425 ne more odjenjati.

Dovoljuje se pa navšet, da se poduk na goslih šteje med zapovedane nauke v ljubljanski učilnici za ljudske učitelje, da se s tim lajša podučevanje v petji v ljudski šoli.

Ko učiteljski zbor izreka, da je treba sestaviti učno knjigo za gospodarstvo, ktera bi služila učiteljem in učencem, tedaj tudi s tim pripoznava, da gospodarstveni oddelek v slovenskem berilu za ponavljavne šole ne zadostuje.

Ministerstvo je po ukazu 16. decembra l. 1868. s št. 10809 tudi že pokazalo, da je pripravljeno izdati novo slovensko berilo o gospodarstvu, o kateri reči se je od tod tudi že navsetovalo.

Zraven tega bodo tudi v slovenskem jeziku prišle na svetlo Hartingerjeve podobe ali tablice o gospodarstvu, in se že, kakor se sliši, s pomočjo kmetijske družbe za Kranjsko to delo poslovenja. Pri izdaji omenjenega berila se te podobe ne smejo zanemarjati, ker se bolj in bolj razširjajo v ljudske šole in poduk lajšajo s prav dobrimi obrazili.

Tudi bi ministerstvo rado podpiralo, ako bi se izdala obertnijska knjiga, vendar je treba, da odbor tej reči napravi natančno osnovo, in naj se pri tem, se vè, ozira na obertnijsstva, ki so v deželi navadna, ter naj se ta izdelek tū sim predlaga.

Kar še zadeva nasvet učiteljskega zbora o zboljšanju materialnega stana ljudskih učiteljev, ministerstvo za bogočastje in šolstvo pravi, da tej reči obrača vso svojo pozornost, da pa se ta zadeva le more rešiti s poti deželne postave. Ko se bodo ustanovile podlage za ljudsko šolstvo, se bode o tej zadevi sestavil predlog za deželni odbor.

To naznanjam odboru s pristavkom, da sem o poduku na goslih za primerno nagrado ob enem tudi pri tukajšnji učilnici za učitelje vse potrebno ukrenil.

V Ljubljani 14. marca 1869.

Konrad l. r.

Potem pervosednik naznanja o delavnosti zač. odbora:

Po sklepu prvega splošnega zbora ljudskih učiteljev na Kranjskem 15. septembra preteč. l. je osnovalni odbor tega zbora prevzel važno nalogo, da osnuje učiteljsko društvo za Kranjsko in vse stori, kar se šteje v podlago temu lepemu namenu.

Po opravljenem redu Vam, dragi sobratje, kratko naznanjam o delavnosti zač. odbora in o sedanjem družbenem stanu:

1. Ta odbor je precej po prvem splošnem zboru zložil vlogo do c. k. deželne vlade, v kateri je zraven drugih sklepov tega zbora, po postavi 15. nov. 1867 o pravici napravljati društva 25. oktobra preteč. l. slavni deželni vladi predložil tudi družbena pravila v pet primerkih ali eksemplarih, in prosil, da naj bi se dovolilo društvo ustanoviti. Slavna c. k. deželna vlada je s pismom 18. novembra pr. l. s št. 7536 dovolila učiteljsko društvo za Kranjsko s sedežem v Ljubljani. Družbeni šolski list „Uč. Tovarš“ je 15. decembra p. l. to novico vsem ljudskim učiteljem in šolskim prijateljem na Kranjskem naznanil in jih povabil v društvo. Ob enem so bila v „Tovaršu“ tudi natisnjena družbena pravila, in potem še v 200 posebnih ponatisih, ktera se med ude razdeljujejo. Ravno tako se je dalo natisniti tudi 150 slovenskih in 30 nemških sprejemnic.

Na to naznanilo in povabilo v „Tovaršu“ so se zaporedoma zglaševali udje iz bližnjih in daljnih krajev naše dežele ne le samo iz med verlih učiteljev, temuč tudi nekteri samo kot podporniki tega društva, in tako naše društvo šteje do danes 83 udov. Iz med teh jih je v Ljubljani in v okolici 26, drugi so pa iz dežele. Podporni udje so trije.

Da so se družbena opravila ložeji opravljala, sem ude samo jaz vpisoval, kakor tudi denar sprejemal in do sedaj o njem gospodaril, kakor bodem tukaj na tanko dokazal.

2. Ta začasni odbor se je o začetku leta 1869. zbral in posvetoval, ktere časopise naj si društvo naroči in kako naj se branje vredi, da bode tukajšnjim in vnanjim udom naj bolj primerno in jim koristilo. Sklenilo se je, da naj se naroči 7 šolskih in drugih primernih časopisov, in sicer: „Oesterreichischer Schulbote“, „Allg. österr. Schulzeitung“, „Die Volksschule“, „Schulzeitung für Innerösterreich“, „Pädagogium“ in „Slovenski gospodar“. Zraven teh lastnih časopisov pa društvo dobrotno dobiva od čast. g. Fr. Lesjaka še „Kath. Zeitschrift für Erziehung u. Unterricht“, in tim dodajam še jaz: „Novice“, „Danico“, „Primorca“, „Domovino“, „Besednika“, „Slovenskega Prijatelja“, „Školnika“, „Napredaka“ in „Uč. Tovarša“. Tedaj ima sedaj društvo 6 lastnih in 10 časopisov na posodi. Tudi se je ravno takrat določilo, da naj se najmè družbena soba, v kateri naj bodo časopisi razloženi za tukajšnje in bližnje bralce. Ker se v tem času ni mogla soba dobiti v bolj pripravnem kraji, v središču mesta, se je začasno najela v Virantovi hiši na Šentjakobskem tergu, ktera je bila od 15. jan. t. l. do sedaj udom odperta in v ktero so nekteri tudi prav pridno brat hodili. To se je tudi v 3. listu „Tovarša“ naznanilo vnanjim udom, kterim so se časopisi tudi na dom pošiljali.

3. Ko se je po začasni postavi o šolskem nadzorstvu 1. t. m. cerkveno višje šolsko nadzorstvo umaknilo deržavnemu, je začasni odbor učiteljskega društva za Kranjsko po zgledu učiteljev v nekterih

drugih krajih za svojo dolžnost spoznal, da se je bivšemu škofijskemu višjemu šolskemu nadzorniku, preč. g. **Jurju Zavašniku**, v pismu v imenu društva spodobno zahvalil za 17letno previdno vladanje pri šoli in za splošno očetovsko skerb za učitelje na Kranjskem.

4. Da bi se učiteljsko društvo za Kranjsko za trdno vstanovilo in potem še le za svoj velevažni namen z novimi močmi neprestano delalo, je začasni odbor sklical današnji vstanovni veliki zbor, in je v ta namen razglasil to v „Tovaršu“, v 6. listu t. l., in je zraven še vse ude pismeno povabil k temu prvemu shodu, kateri naj bi bil vogelni kamen trdnemu, lepemu, novemu poslopju.

Ker je knjižnica prva podlaga vsakemu društvu, ki skerbí za duševno napredovanje svojih udov, naj Vam, dragi učitelji, tudi povem, da ima naše društvo lahko po naj bližnji poti že precej dobro vredjeno knjižnico, ktera se je tako le vstanovila:

Bilo je o sv. Jožefu l. 1855., ko smo bili vkup trije prijatelji učitelji: Jože Fajfar, učitelj v varušnici za male otroke v Ljubljani, Leopold Belar, učitelj na Brezovici in jaz, učitelj na Dobrovi pri Ljubljani. Pomenkovaje se, kako bi vstrezali duhu časa v važnem učiteljskem stanu in kako bi postavili svoji nalogi pravo podlago, osnujemo malo knjižnico s tim, da obljubimo posojevati eden drugemu svoje lastne knjige in zraven pa še skladati vsaki na mesec 20 kr. za napravo novih knjig in časopisov. Tej mali trojici se pridruži kmali tudi nekaj učiteljev iz Ljubljane, nekteri iz okolice in nekaj učiteljev in katehetov celó iz daljnih krajev na deželi. Ta mala naprava se z začetka veselo razcvita in ima kmali čez 60 lastnih prav koristnih šolskih knjig. Zraven tega pa je imela ta knjižnica tudi zagotovljenih čez 800 zvezkov različnih knjig, ki so jih družniki po svoji moči ponudili nasprotnemu posojevanju, in je imela poleg tega še 8 nemških šolskih časopisov in tri slovenske. To knjižnico so pozneji pregledali tudi tadanji višji šolski nadzornik, preč. g. **Juri Zavašnik**, ter so 30. junija l. 1856. povabili vse družnike, da bi se ta naprava po njih nasvetu popolnoma vterdila. Pri tem shodu je bilo tudi na tanko določeno, ktere knjige, kateri časopisi naj se naročujejo in nakupujejo in kako naj se sploh bere, da bode bralcem naj več koristilo.

11. aprila l. 1858. pa umerje marljivi učitelj Jože Fajfar, kateri je bil tadanji oskerbnik te knjižice ali knjižnicar, in po naročilu g. višjega šolskega nadzornika prevzame učitelj Janez Zorin to knjižnico v svojo skerb; pa tudi ta zbolí in umerje 1. grudna l. 1862., in tako je prišla knjižnica v tretje, v moje roke. Med tem časom pa se je marsikaj spremenilo in, žalibog, o tem tudi zeló na slabše obernilo, tako da so le še trije udje redno plačevali svoje doneske tej knjižnici, in kmali je vsahnila še ta podpora. Ker pa je bilo naročenih še precej časopisov in dragih knjig, kakor je Helfert-ova, ki so se pri bukvarju g. Lerherju jemale in še le konec leta plačevale, je imela ta knjižnica pri g. Lerherju za

različne časopise in knjige o času, ko sem jo jaz prevzel, dolgá
 38 gold. 48 kr.; dohodkov pa sem dobil le
 12 " 5 "

tedaj je zmanjkalo 26 gold. 43 kr., ktere sem mogel jaz iz svojega žepa plačati, da sem rešil knjižnico. Vse to je zapisano v zapisnikih, ki so shranjeni v knjižnici, in v tirjatvah ali pobotnicah g. Lerherja, ki jih tù vsak more viditi.

Ta knjižnica šteje sedaj 150 knjig v več kot 200 zvezkih naj več pedagogičnega zapopadka in ima še mnogo nevezanega in nevredelega blagá, kar se mora še vrediti in zvezati.

Ker je bilo tadanje bralno društvo že pravo učiteljsko društvo, akoravno še ne postavno vterjeno, in ker so vstanovniki sedanjega učiteljskega društva tudi vstanovniki tadanje knjižnice, to knjižnico učiteljsko društvo po vsi pravici sme sprejeti za svoje iménje. Ker se šteje knjižnica med prve pripomočke, ktere mora naše društvo imeti, da doseže svojo naméro, tedaj je za društvo prav vgodno, da ima že v rokah knjižnico, ktero bi moglo še le po dolgem času vstanoviti.

Naj tedaj slavna skupščina odobri in privoli, da se dolg 26 gold. 43 kr. iz društvenega premoženja plača, in potem je ta verlo začeta knjižnica lepa podlaga večji društveni knjižnici, iz ktere bodo lahko vsi družniki zajemali zdatne duševne krepčave.

Zapisnik vseh dohodkov in stroškov pri učiteljskem društvu od 1. januarja do 28. sušca t. l. kaže, da je društvo prejelo vpisnine in letnine 121 gold.; stroškov pa je imelo

za kolek ali štampelj pri vlogah	2 gold.	5 kr.
" dvoje vpisnih knjig	1 "	65 "
" naročilo 6 časopisov	15 "	18 "
" najemščino družbene sobe od 15. jan. do konec meseca sušca	12 "	50 "
" kurjavo in svečavo	2 "	70 "
" vtisnico (štampelj)	4 "	50 "
" poštnino in druge male reči	4 "	89 "
in če se k temu pridene še dolg za knjižnico	26 "	43 "
tedaj vkup	69 gold.	90 kr.

Tako ostaja še gotovine 51 gold. 10 kr.

Enoglasno se sklene, da naj društvo poverne dolg za knjižnico, in naj jo prevzame v svoje iménje.

G. zapišnikar bere potem zapisnik vseh knjig in časopisov te knjižnice, kakor je bil sestavljen l. 1858.

Sklene se, da naj se ta zapisnik razdeli med ude, in kedar bode knjižnica na novo vredjena, se bode sestavil nov zapisnik, kteri se bode tudi poslal vsem udom.

Da bi se branje knjig, časopisov i. t. d. ložej izverševalo, pervosednik nasvetuje, da naj bi se po deželi napravile podružnice, ktere bi bile v zvezi s poglavitnim odborom v Ljubljani, vendar

se gotovega o tem nič ne sklene, ker še sedaj po posamnih okrajih ni še toliko udov, da bi se mogle povsod osnovati. Določi se, da naj odbor sestavi red, po katerem se bodo knjige, časopisi i. t. d. pošiljali med ude, in naj se to po „Tovaršu“ naznanja.

Na versti je razgovor: Kako naj se učitelj véde po novi šolski postavi.

G. Zarnik povdarja, da naj se postave na tanko spolnujejo.

G. Močnik govori v tem smislu, da naj bo učitelj, kakor dosedaj, tako tudi zanaprej, pokoren deželski in duhovski gosposki po besedah zveličarjevih: „Dajte cesarju, kar je cesarjevga in Bogu, kar je božjega“. Govornik posebno povdarja potrebo kerščanske izreje, ter nasvetuje resolucijo: Učiteljski zbor naj izreče, da učitelji hočejo pod državnim nadzorstvom ravno tako skerbeti, truditi in poganjati se za kerščansko-katoliško izrejo, kakor pred pod cerkvenim, ter mladino izrejevati po načelih in vodilih kerščanske vere.

Ta g. Močnikov predlog pa pade, ker učitelji po predlogu gg. Stegnarja in Eppicha pravijo, da država tudi drugačne izreje, kakor je kerščanska, ne zahteva.

Pripravniki učitelj g. Lesjak meni, da naj se o tej reči opusté vsi razgovori.

G. Eppich (v nemškem jeziku) povdarja, kakor popred pervosednik, moč združevanja in potrebo učiteljskega društva in njihovih podružnic.

Pri nasvétjih posamesnih udov se oglasi g. Zarnik in pravi, da bi rad kaj zvedel od društva v pomoč vdovam in sirotam ljudskih učiteljev na Kranjskem.

Oglasi se o tem tudi g. Arko in povdarja, da je dolžnost učiteljskega društva, da poskerbí za vdove in sirote ljudskih učiteljev, katerim se je že tú pa tam po moževi smerti odrekla pomoč. O tem razgovoru sta dva predloga: 1) naj se ta reč odloži do prvega zbora, 2) odbor učiteljskega društva naj odbor društva v pomoč vdovam in sirotam ljudskih učiteljev vpraša, kaj in kako je s tim društvom, in kar o tem zvé, naj poroča pri prvem zboru. Sprejme se poslednji predlog.

Predsednik vpraša, ali bode društvo še za naprej imelo svojo sobo, ali ne. Udje so za to, da naj ima društvo svojo sobo, toda kar je mogoče, dober kup in v primernem kraju.

G. Šot nasvetuje, da naj bi se prosilo za prosto sobo v velikem šolskem poslopji, kjer bi bil že še kak hramček za kranjsko učiteljsko društvo. Njegov predlog se enoglasno sprejme.

Pervosednik imenuje ta zbor za občni zbor učiteljskega društva, in pravi, da naj tedaj po §. 13., ako se ne pokaže posebna potreba, odpade letošnji jesenski splošni zbor.

G. Močnik nasvetuje, da naj se volijo trije pregledovalci, da pregledajo, presodijo in poterdijo račune pri gospodarstvu zač. odbora, kakor veli §. 13. družbenih pravil. Za pregledovalce se tedaj volijo gg.: Iv. Tomšič, Fr. Raktelj in Bl. Kuhar.

Na versti je volitev pervosednika, blagajnika in še osem drugih odbornikov. O tej priliki razodene pervosednik, da naj se voli naj manj 6 udov iz Ljubljane, 4 pa naj bodo iz okolice zavoljo odborovih sej. Po tem se pismeno voli, in oddá se 39 volilnih listov in po večini glasov so voljeni: za pervosednika A. Praprotnik (34), za blagajnika M. Močnik (28), in za odbornike: L. Belar (31), Fr. Gerkman (31), Fr. Govekar (31), Bl. Kuhar (25), Fr. Raktelj (33), Fel. Stegnar (17), J. Šot (31), in Iv. Tomšič (36). Za temi so dobili naj več glasov: J. Eppich (14), L. Arko (13), K. Dermelj (10).

Pervosednik A. Praprotnik se živo ganjen zahvaljuje za veliko zaupanje, ktereга mu sobratje učitelji že drugič kažejo, da ga volijo za svojega pervosednika. On pravi: „Vse bodem storil, kar koli bodem mogel; toda jaz sem ničla, ako me na desni strani ne podpirajo gospodje odborniki in vsi družniki“. Delajmo z združenimi močmi, da bode učiteljsko društvo, kakor se je čvrsto rodilo, tudi krepko rastle in živeło za Boga, cesarja, za pravo prostost, za domovino in za biser v njej — za domačo ljudsko šolo!

Zbor se končá ob $\frac{3}{4}$ 12 opoldne.

I. odborova seja učiteljskega društva za Kranjsko.

Versta razgovorov:

1. Nasvétje o izpeljavi važniših sklepov vstanovnega zbora.
2. Nasvétje posamesnih odbornikov.
3. Volitev podpredsednika, zapisnikarja, knjižničarja in njenih namestnikov.

Ta seja je bila 8 t. m. od 2 do $\frac{1}{2}$ 5 popoldne v družbeni sobi.

Vdeleževali so se je iz med vnanjih odbornikov Fr. Govekar in Bl. Kuhar; iz med ljubljanskih pa L. Belar, Fr. Gerkman, M. Močnik, A. Praprotnik, Fr. Raktelj, J. Šot in Iv. Tomšič. Vodil jo je pervosednik A. Praprotnik, in M. Močnik je bil zapisnikar.

1. Pervosednik predlaga, naj se sestavi nov imenik učiteljske knjižnice, in naj se v kratkera razpošlje vsem gg. družnikom, da naj se za knjižnico kupi pripravna omara in da naj bo knjižnica začasno v Šentjakovski šoli, dokler društvo nima gotove sobe.

Odbor poterdi te predloge.

2. Pervosednik vpraša, kako naj se sestavi bralni red. M. Močnik predlaga, da naj pervosednik sestavi bralni red, ktereга